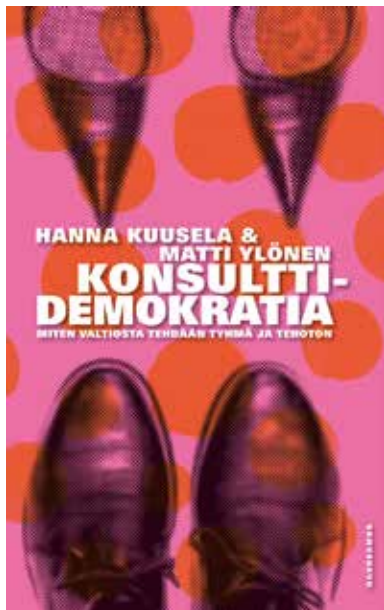

LUKUVIHJE

HANNA KUUSELA JA MATTI YLÖNEN
Konsulttidemokratia - Miten valtiosta
tehdään tyhmä ja tehoton.
Gaudeamus, 2013, 183 s.

MARI KANGASNIEMI
Vanhempi tutkija
PALKANSAAJIEN TUTKIMUSLAITOS
mari.kangasniemi@labour.fi

Filosofi Pekka Himasen valtioneuvostolle tekemä konsulttiselvitys muhkeine hintalappuineen on komeillut viime kuukausina sanomalehtien otsikoissa. Konsultti nimikkeenä on toistuvasti ollut vähiten arvostettujen ammattien listalla. Kulttuurintutkija, Suomen Akatemian tutkijatohtori Hanna Kuusela ja toimittaja ja tutkija Matti Ylönen, joka aiemmin on työskennellyt mm. Kehitys yhteistyön palvelukeskuksessa, ovat haastatelleet kymmeniä eri tavoin valtion käyttämien konsulttipalvelujen kanssa sidoksissa olevaa ihmisiä. Johtopäätös on synkeä: valtio on haksahantanut korvaamaan virkamiehiä kalliilla konsulttipalveluilla. Tämä on johtanut paitsi julkisen rahan valumiseen hukkaan, myös virkamiehen vastuusta vapaan ja salailevan konsulttien ammattikunnan kukoistukseen.

Kirjoittajat tuovat esille kilpailuttamisen ja hankintalain ongelmia. Hankintalaki määrää yli 30 000 euron hankkeet kilpailutettavaksi, mutta tyypillisesti

luottokonsulttien sopimuksia ketjuteaan, vaikka tämä on sääntöjen vastaista. Konsultit laskuttavat julkista sektoria melko sumeilematta, ja työn sisältö ja määrä ovat sopimuksissa heikosti määriteltyjä.

Avoimuus ei valtion hankintatoiminnassa myöskään toimi: kirjoittajien mukaan tietoja konsulttisopimuksista on vaikea saada, ja vaikka asiakirjoja yleisesti koskee julkisuusperiaate, ne on helppo julistaa salaisiksi vedoten liiketoimintaa koskeviin tietoihin. Alle 30 000 euron hankkeista järkevän tiedon saaminen on suunnattoman työn takana, ja valtion yhteishankintayksikön Hanselin kautta tehtyjen puitesopimusten yksityiskohdista ei ole juurikaan mahdollisuutta saada informaatiota. Konsulttien käytön kasvu on lisännyt salaisuuksien määrää. Itse kilpailutus on usein suhteettoman raskasta ja todellisten markkinoiden olemassaolo kyseenalaista. Työelämävalmennuksen, joka useimmiten hoidetaan konsulttien voimin, kirjoittajat ja heidän haastateltavansa tuomitsevat jokseenkin yksiselitteisesti hömpäksi.

Valtiontalouden tuottavuusohjelma, nykyisin nimeltään vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelma, on johtanut valtion henkilötyövuosien määrän tuntuvaan laskuun mutta usein samalla konsulttien alati kasvavaan käyttöön. Perustellusti kirjoittajat kyseenalaistavat sen, kuinka paljon todellisia säästöjä tai tehokkuushyötyjä tällä tavoin saavutetaan.

Vaikka kirjoittajat toteavat johdannossa, että konsulttidemokratia ei ole seurauksiltaan yksiselitteisen paha tai hyvä ilmiö, kirjan nimestä lähtien sitä maalataan melkoisen synkillä väreillä. Tuntuu järkevältä ajatella, että joissakin tilanteissa ulkopuolisten tekemä evaluaatio valtionkin toiminnoista voi olla enemmän kuin tarpeellinen: sellainenhan kirjoittajien omakin analyysi pohjimmiltaan on. Ratkaisuna Kuusela

ja Ylönen peräänkuuluttavat lisäresursseja Valtiontalouden tarkastusvirastolle, lain valmistelutyölle selkeämpiä sääntöjä ja tuottavuuskeskustelun täyskäännöstä.

Teoksen lähestymistapa on pääosin kvalitatiivinen, ja toki sellaisenaan tarpeellinen. Kirjoittajien vahvuus on myös selvästi tällaisessa analyysissä. Toimien vaikuttavuuden määrällinen tutkiminen olisikin haasteellista, näin laajassa mitataavassa jokseenkin mahdotonta. Kirja olisi onnistunut vakuuttamaan ainakin taloustieteestä ja tilastoluvuista kiinnostuneen lukijan jopa paremmin, jos muutama huolimaton ja heikosti pohjustettu sohausu kvantitatiiviseen tutkimukseen, esimerkiksi työllisyyskenaarioihin, olisi jätetty kokonaan pois tai viitattu huomattavasti kattavammin olemassa oleviin tutkimuksiin.

Vaikka Kuusela ja Ylönen toteavat, ettei tarkoituksena ollut kirjoittaa pamflettiä, kirja on monilta osin hyvin pamfletinomainen. Konsultti-ongelman analyysistä siirrytään saumattomasti maalailmaan demokratian tulevaisuudenvisionia, ”rohkeaa valtiota” ja pohtimaan ruohonjuuritason demokratiaa. Voidaan pohtia, onko Kallio-liikkeen Ravintolapäivän kohtaama byrokrania tarpeellista raportoida tässä yhteydessä. Tutkijana on helppo yhtyä kirjoittajien toteamukseen, että rohkea valtio kannustaa tutkimusyhteisön monimuotoisuuteen ja jopa ristiriitaan. Tutkimustulokset tulisi ottaa päätöksenteossa vakavasti silloinkin, kun ne eivät miellytä.

Kaiken kaikkiaan kirjoittajien visiot ovat kuitenkin monelta osin järkeenkäypä: tehokas ulkoistettujen palveluiden käyttö edellyttää toimivia markkinoita kilpailutettavalle tuotteelle ja analyysiä siitä, milloin on järkevämpää käyttää ja kehittää organisaation sisäistä osaamista. Demokratia taas edellyttää kansalaisen mahdollisuutta arvioida tämän toiminnan järjestyttävä. ■